

bert Adolf Torck dat het meubilair van het huis na hun dood niet mocht worden verkocht. Als een hoofdthema in het decoratieprogramma van de tuinaanleg van eerstgenoemde wordt bovendien de aandacht voor het adellijke geslacht Van Arnhem gezien, waarvan Johan de laatste mannelijke telg was (p. 76). De tuin werd zo een gedenkteken voor de Van Arnheims, zoals de nooit afgebroken middeleeuwse donjon een symbool voor de oudheid van het huis en erop wonende families werd (p. 325). Een essentieel verschil in de decoratie van burgerlijke en adellijke huizen was, vermoedt de auteur, dat in het eerste geval vooral geschilderde behangsels of schilderijenkabinetten voorkwamen, terwijl in laatstgenoemde huizen het accent op familieportretten lag (p. 130). Bij deze bepaald niet schokkende vaststellingen en vermoedens blijft het echter. Maar waarschijnlijk kan de vraag naar het al dan niet eigene van de materiële cultuur van de adel pas worden beantwoord na het verschijnen van vergelijkende studies over adellijke en burgerlijke huizen. Ondertussen blijft *Rosendael* de eerste kunsthistorische monografie over een adellijk huis in de vroeg-moderne tijd. Om die reden vormt dit proefschrift een mijlpaal in het onderzoek naar de Nederlandse adel.

Conrad Gietman

KORTE AANKONDIGINGEN

De laatste tijd zijn een aantal belangrijke studies over adel, ridderschap en ministerialiteit in de middeleeuwen gepubliceerd. *De Stichtse ministerialiteit en de ontginningen in de Vechtstreek* is een proefschrift over Utrechtse ministerialen van de elfde tot dertiende eeuw, waarop A.L.P. Buitelaar vorig jaar promoveerde aan de Universiteit Utrecht. De nadruk ligt, zoals de titel al doet vermoeden, op de rol die zij speelden bij de ontginningen in de Vechtstreek. In de discussie rond ministerialiteit sluit de auteur zich aan bij de opvattingen van J.M. van Winter. Eveneens vorig jaar verscheen (in de Hollandse Historische Reeks) Antheun Janses *Grenzen aan de macht. De Friese oorlog van de graven van Holland omstreeks 1400*. Dit proefschrift levert niet

alleen een bijdrage tot de de Hollands-Friese geschiedenis maar is tevens van belang voor de kennis van edelen die rond de graaf van Holland een rol speelden. Als bijlage is de tekst van een wapenboek (uit het ms. Wapenboek Beyeren, in particulier bezit) opgenomen met de namen van de edelen die in 1396 met de graaf bij Kuinre streden. In december tenslotte verschijnt het proefschrift van Esther Koch, getiteld *De kloosterpoort als sluitpost? Adellijke vrouwen langs Maas en Rijn tussen huwelijk en convent, 1200-1600*.

Met de uitgave van historische bronnen is de Nederlandse adelsgeschiedenis niet erg goed bedeed. Verloren heeft nu echter een contemporaine biografie en een egodocument uitgegeven, die de interesse van een breder publiek verdienen. P. Schoonbeeg vertaalde Ubbo Emmius' levensbeschrijving van de noordelijke stadhouder Willem Lodewijk van Nassau (1560-1620). Jurgen Limonard voorzag het adolescentendagboek van Alexander van Goltstein (1784-1813) van inleiding en aantekeningen. Het dagboekje is een vroeg voorbeeld van een *journal intime*. De eenzame, melancholische Van Goltstein worstelde met zijn geloof, ouders en seksualiteit. En alsof dat nog niet erg genoeg was wist de jongen ook niet 'wat hij wilde worden'. Hoewel zijn ouders hem graag een ambtelijke loopbaan zagen volgen, voelde hij zelf uiteindelijk het meest voor het vak van tuinman: 'Want onder de beoefende bezigheden, die de stand waarin ik mij bevinde, mij vergunt te kiezen', noteerde hij in april 1807, 'is dit het eenige dat mij lijkt'.

A.L.P. Buitelaar, *De Stichtse ministerialiteit en de ontginningen in de Utrechtse Vechtstreek*, Hilversum: Verloren, 1993.

Ubbo Emmius, *Willem Lodewijk, graaf van Nassau (1560-1620)*, vert. P. Schoonbeeg, Hilversum: Verloren, 1994.

Antheun Janse, *Grenzen aan de macht. De Friese oorlog van de graven van Holland omstreeks 1400*, Den Haag: Stichting Hollandse Historische Reeks, 1993.

Esther Koch, *De kloosterpoort als sluitpost? Adellijke vrouwen langs Maas en Rijn tussen*

huwelijk en convent, 1200-1600, Maastricht: Maaslandse Monografieën, 1994.
Jurgen Limonard ed., *De vertrouwde van mijn*

hart. Het dagboek van Alexander van Goltstein (1801-1808), Hilversum: Verloren, 1994.

LITERATUURSIGNALEMENT NEDERLANDSE ADEL 1993

I. ALGEMEEN

N.E. Baartman, *Baronnen en kunstenaars. De geschiedenis van het landhuis Oud-Amelisweerd vanaf de middeleeuwen tot heden*, Bunnik/Utrecht: Centraal Museum, 1993.

Angelique Bakker, *Huis Doorn*, Zwolle: Waanders, 1993.

Willem Bruls en Dorothee van Hooff, *Langs kastelen, burchten en donjons: routes in Nederland en België*, Utrecht: Kosmos - Z&K, 1993.

Paul Burm ed., *Het huis te Dongen. Geschiedenis en vondsten van het heerlijk huis*, Dongen: Heemkundekring De Heerlyckheit Dongen, 1993.

Jan Dröge, *Kasteel Endegeest: een geschiedenis van het huis, de tuin en de bewoners*, Utrecht: Matrijs, 1993.

M.A. Dukes-Greup, *Vecht en veste. Historische analyse van het Vechtgebied, geprojecteerd op de bouwgeschiedenis van het huis Oudaen: systeem voor de bepaling van de waardeschaal bij de bescherming van de cultuurhistorische kwaliteit in de ruimtelijke orde*, 2 delen, dissertatie TU Delft, 1993.

M.G.J. Duijvendak en J.J. de Jong, *Eliteonderzoek: rijkdom, macht en status in het verleden*, Zutphen: Walburg pers 1993.

Marinus Flokstra en Kurt Niederau, 'Die von Holt-hausen auf Krickenbeck, 1430-1623' in: *Heimatbuch des Kreises Viersen* 1994, 52-68.

Jan Harenberg, *Kastelen in Oost-Gelderland*, Zwolle: Waanders, 1993.

Jan Haverkate, *Twickel bewoond en bewaard*, Zwolle: Waanders, 1993.

P.B. Kooi, 'De ontwikkeling van de borg Ewsum bij Middelstum (Gr.)' in: *Paleo-aktueel* 4 (1993) 145-149.

P.B. Kooi, 'De borg Ewsum' in: *Stad en Lande* 2 (1993) 8-12.

M.A. Kooiman en J.W.C. van Schaik, 'Het Slot te Vliet te Oudewater' in: *Heemtijdinghen* 29 (1993) 80-84.

B. Koopmans, B. Tuinstra, B. Westenbroek eds, *Het huis te Palenstein in Zegwaart: historisch en archeologisch onderzoek naar een kasteel in het veen*, Zoetermeer: Hist. Genootschap Oud Soetermeer, z.j..

J.C. Kort, 'Jaarstijlen van adellijke families' in: *Nederlands Archievenblad* 97 (1993) 197-206.

J. Scheffer, 'De stinspoort van Papinga-state te Weidum (Fr.)' in: *Paleo-aktueel* 4 (1993) 145-149.

A.G. Schulte, 'Kerken op 'een vaste burcht': slotkapellen, huiskapellen en schuilkerken in Gelderse kastelen' in: *Stichting Oude Gelderse Kerken* 1993, 103-125.

II. MIDDELEEUWEN

G.J. van Andel en W.J.M. van Andel, 'Twee kastelen met hetzelfde grondplan: een nieuw concept van de bouwgeschiedenis van de ridderhofstad Den Ham te Vleuten' in: *Historische Vereniging Vleuten De Meern Haarzuilens* 13 (1993) 93-98.

T.C. Bauer, 'Batenburg: verslag van de zomercampagne 1992' in: *Castellogica* 1993 11-17.

J.A.M.Y. Bos-Rops, *Graven op zoek naar geld: de inkomsten van de graven van Holland en Zeeland 1389-1433*, Hilversum: Verloren, 1993.

M.P. de Bruin, R.M. van Heeringen en P.W. Sijnke, *Karolingische burchten in Zeeland, geplaatst in de Zeeuwse geschiedenis*, Middelburg: Bureau voorlichting prov. Zeeland, 1993.

- A.L.P. Buitelaar, *De Stichtse ministerialiteit en de ontginningen in de Utrechtse Vechtstreek*, Hilversum: Verloren, 1993.
- G.H.M. Claassen, *De middel nederlandse kruisvaartromans*, Amsterdam: Schiphouwer en Brinkman, 1993.
- Jasper J. Jager, *Kastelen op de Veluwe: inventarisatie en vergelijking*, doctoraalscriptie Universiteit Utrecht, 1993.
- Antheun Janse, *Grenzen aan de macht. De Friese oorlog van de graven van Holland omstreeks 1400*, Den Haag: Stichting Hollandse Historische Reeks, 1993.
- Esther Koch, 'tot een echte wijff ende rechte beddeghenoet'. Huwelijkssluiting en huwelijksmedegave van adellijke vrouwen in de late middeleeuwen' in: *Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis* 19 (1993) 141-167.
- J.C. Kort, 'Het goederenbezit van de Heren van Culmborg in Maurik, 1299-1669' in: W. Bruijnesteijn, R.A.J. Dix, W.F.M. Ahoud, *Genealogische Bladen II. Jubileumuitgave ter gelegenheid van het 40-jarige bestaan van de Afdeling Gelderland van de Nederlandse Genealogische Vereniging 1953-1993*, Arnhem: Stichting Genealogia, 1993, 66-118.
- J.A. Mol, 'Vechten of verplegen? Ontstaan en begintijd van het huis en de balije van Utrecht van de Duitse Orde' in: *Jaarboek Oud-Utrecht* 1993, 45-66.
- R. Alma, 'Het schatregister voor de jaartax van 1556 en het huis te Adorp' in: *Gruoninga* 38 (1993) 167-172.
- A. de Bakker, 'Sweder Schele (1569-1639), luthers gedeputeerde ter Staten-Generaal' in: J. Folkerts, J.M.M. Haverkate en F. Pereboom, *Overijsselse biografieën III*, Meppel/Amsterdam: Boom, 1993, 77-81.
- Diederik Bente, *Het aardewerk van de voormalige havezate De Hagmolen. Een zestiende eeuws vondstcomplex uit Twente*, doctoraalscriptie Middeleeuwse Archeologie: Universiteit van Amsterdam (I.P.P.), 1993.
- F.W. van den Berg, 'Maria van Oranje (1642-1688). Een bijna vergeten telg uit ons vorstenhuis' in: *Jaarboek Oranje-Nassau Museum* 1993, 7-21.
- N. Berghuis, *Margarita Maria van Falckensteijn. Pleegdochter van Prinses Maria van Oranje*, Geldermalsen: Streekarchivariaat Tiel-Buren-Culemborg en Historische Kring West-Betuwe, 1993.
- Klazien Brummel, 'Natuur, met kunst vereent': historisch onderzoek naar de vroeg 18e-eeuwse situatie van de terrastuin van kasteel Neercanne' in: *Bulletin KNOB* 92 (1993) 89-113.
- Francis Bulhof, *Ma patrie est au ciel. Leven en werk van Willem Emmerij de Perponcher Sednitzky (1741-1819)*, Hilversum: Verloren 1993.
- J.D.R. van Dijk en W.R. Foorthuis, 'Derk van der Wijck (1760-1847)' in: Jan Bos en Willem Foorthuis eds, *Drentse Biografieën IV*, Groningen: REGIO-PROjekt, 1993, 124-128.
- Pierre H. Dubois en Simone Dubois, *Zonder vaandel. Belle van Zuylen 1740-1805. Een biografie*, Amsterdam: Van Oorschot, 1993.
- A.J.C.M. Gabriëls, 'Sigismund Vincent Gustaaf Lodewijk van Heiden Hompesch, drost van Twente en van Salland' in: J. Folkerts, J.M.M. Haverkate en F. Pereboom, *Overijsselse biografieën III*, Meppel/Amsterdam, 1993: Boom, 48-53.
- J.W. van Ganswijk, 'Hendrik van Essen tot Langelier 1579-1640' in: *Jaarboek Puttens Historisch Genootschap* 1993, 17-39.
- W.F.W.M. van Heugten, 'Zurück zur Urquelle der Natur. Een romantische wandeling van een Kleefs patriot naar Rozendaal en Beekhuizen in augustus 1792' in: *Bijdragen en Mededelingen Vereniging Gelre* 84 (1993) 84-100.

- P. Janssens, 'Les charges anoblissantes dans les conseils des Pays-Bas espagnols et autrichiens' in: H. Soly en R. Vermeir eds, *Beleid en bestuur in de oude Nederlanden. Liber amicorum prof. dr. M. Baelde*, Gent: Vakgroep Nieuwe Geschiedenis U.G., 1993, 225-240.
- Erik de Jong, *Natuur en kunst: Nederlandse tuin- en landschapsarchitectuur 1650-1740*, Amsterdam: Thoth, 1993.
[N.B.]: bevat hoofdstuk over tuinen Het Loo.
- L.J. van der Klooster, 'Unico Wilhelm van Wassenaer in zijn culturele milieu' in: Rudolf Rasch en Kees Vlaardingerbroek, *Unico Wilhelm van Wassenaer 1692-1766. Componist en staatsman*, Zutphen: Walburg Pers, 1993, 121-179.
- Marieke Knuijt, 'Historische behangsels op kasteel Amerongen' in: *Mededelingen Stichting Utrechtse Kastelen* 1993, 23-28.
- A.J. Koogje, 'Willem V bewondert mademoiselle Thénard en Saint-Fal, gastacteurs bij het Théâtre français de la Haye' in: *Jaarboek Oranje-Nassau Museum* 53-63.
- Js. Mooijweer, 'Jan Arend Godert de Vos van Steenwijk (1713-1779), drost van Vollenhove' in: J. Folkerts, J.M.M. Haverkate en F. Pereboom, *Overijsselse biografieën* III, Meppel/Amsterdam: Boom, 1993, 121-125.
- N. Plomp, 'Een boer is geen edelman. Zestiende-eeuwse conflicten over riddermatigheid in de Neder-Betuwe' in: *Jaarboek van het Centraal Bureau voor Genealogie* 47 (1993) 86-132.
- Rudolf Rasch, 'Unico Wilhelm van Wassenaer' in: Rudolf Rasch en Kees Vlaardingerbroek, *Unico Wilhelm van Wassenaer 1692-1766. Componist en staatsman*, Zutphen: Walburg Pers, 1993, 51-86.
- A.D. Renting en J.T.C. Renting-Kuijpers eds, *The seventeenth-century Orange-Nassau library. The catalogue compiled by Anthonie Smets in 1686, the 1749 auction catalogue and other contemporary sources*, Utrecht: HES, 1993.
- Karen Schaffers-Bodenhausen, *The portrait miniatures in the collections of the House of Orange-Nassau*, Zwolle: Waanders, 1993.
- Robert Schillemans, 'Over Hendrick ter Bruggen's "Kruisigingen" en de aanspraak van Adriaan Ploos op een adellijke afkomst' in: *De Zeventiende Eeuw* 9 (1993) 137-151.
- Bert van Swigchem, 'Sweder Schele en zijn huiskapel. Meditaties van een Overijssels landjonker' in: W. Denstagen e.a., *Bouwkunst. Studies in vriendschap voor Kees Peeters*, Amsterdam: Architectura & natura pers, 1993, 503-514.
- H. Wassenaar, 'Katholieke adellijke families in Gelderland en Overijssel (1621-1814)' in: *Virtus* 1 (1993/4) 4-11.
- H. Wassenaar, 'Constantijn Huygens junior aan het Engelse hof van koning-stadhouder Willem III' in: *Jaarboek Oranje-Nassau Museum* 1993, 22-52.
- IV. NIEUWSTE TIJD
- X.O.I. Alting van Geusau en R. Ootjers, 'Jhr. Willem Henri Alting van Geusau (1894-1951)' in: Jan Bos en Willem Foorhuis eds, *Drentse Biografieën* IV, Groningen: REGIO-PROjekt, 1993, 7-10.
- A.J. Brunt, 'Rodolphe Frédéric van Heeckeren van Wassenaer (1858-1936), laatste heer van Twickel' in: J. Folkerts, J.M.M. Haverkate en F. Pereboom, *Overijsselse biografieën* III, Meppel/Amsterdam: Boom, 1993, 45-48.
- R.M. Dekker en J. Limonard, 'The diary of Alexander van Goldstein (1801-1808): an early "adolescent diary"' in: *Paedagogica Historica* 29 (1993) 151-165.
- M.F.S. Kienhuis, 'Alexander Eppo van Voorst tot Voorst (1880-1965), commissaris der koningin' in: J. Folkerts, J.M.M. Haverkate en F. Pereboom, *Overijsselse biografieën* III, Meppel/Amsterdam: Boom, 1993, 117-120.
- Yme Kuiper, *Adel in Friesland 1780-1880*, Groningen: Wolters-Noordhoff/Egbert Forsten, 1993.
- M.J.F. Lindeijer, 'In memoriam J.H.W.E.W.Th. baron van Goltstein van Hoekenburg 1793-1835. 'Een krijgsman, wiens hart en geboorte hem tot edelman stempelden'' in: *Jaarboek Achterhoek en Liemers* 16 (1993) 35-51.
- M.J.F. Lindeijer, 'Van oude adel; de titels die voorbijgaan. De rooms-katholieke adel in Gelderland en zijn rechten en gewoonten inzake het gebruik van de baronnetitel 1813-1868' in: W. Brijnesteijn, R.A.J. Dix en W.F.M. Ahoud, *Genealogische Bladen II. Jubileumuitgave ter gelegenheid van het 40-jarige bestaan van de Afdeling Gelderland van de Nederlandse Genealogische Vereniging* 1953-1993, Arnhem: Stichting Genealogia, 1993, 44-55.

- A.J. Mensema, 'Een sluier voor Andromeda' in: *Virtus* 1 (1993/4) 12-13.
- M. Moree, 'Leopold graaf van Limburg Stirum' in: Jan Bos en Willem Foorhuis eds, *Drentse Biografieën*, IV, Groningen: REGIO-PRojekt, 1993, 71-73.
- J.R. van der Zeijden, 'Carel baron de Vos van Steenwijk (1759-1830)' in: Jan Bos en Willem Foorhuis eds, *Drentse Biografieën* IV, Groningen: REGIO-PRojekt, 1993, 110-115.
- V. KONINGSHUIS
- Han J.A. Hansen, *De koning komt! De toekomst der Oranjes en de ministeriële verantwoordelijkheid*, Van Gennep: Amsterdam, 1993.
- E. van Heuven-van Nes, 'Koning Willem III en de watersnoodramp van 1861' in: *Jaarboek Oranje-Nassau Museum* 1993, 68-109.
- M.E. Verburg, 'Prinses Sophie en de troonsopvolging in Nederland' in: *Jaarboek Oranje-Nassau Museum* 1993, 110-122.
- VI. GENEALOGIE EN HERALDIEK
- Wouterina P. Bouwman, 'Het Henegouws-Hollands riddermatig middeleeuws geslacht De Sars/Van Zaers' in: *De Nederlandsche Leeuw* 110 (1993) 193-226.
- S.A.C. Dudok van Heel, 'Heereman van Zuydtwijk. Een oud Amsterdams katholiek geslacht dat van Holland vervreemde' in: *Jaarboek van het Centraal Bureau voor Genealogie* 47 (1993) 43-85.
- J. Fox, 'De ouders van Abraham Adriaens van Nispen' in: *De Nederlandsche Leeuw* 110 (1993) 159-161.
- Jan H. Hanssen, 'De familie Schenck van Nydeggen op Huis Boerlo te Blerick' in: *De Nederlandsche Leeuw* 110 (1993) 455-474.
- F.J.W. van Kan, 'Het nageslacht van Willem Luutgardenz., schepen van Leiden. IV. De hoofdtak Van Boschuyzen' in: *De Nederlandsche Leeuw* 110 (1993) 1-44.
- F.J.W. van Kan, 'Het nageslacht van Willem Luutgardenz., schepen van Leiden. V. De takken van Willem Cuser en Floris van Boschuyzen' in: *De Nederlandsche Leeuw* 110 (1993) 109-148.
- Kwartierstatenboek. Verzameling kwartierstaten bijeengebracht ter gelegenheid van de herdenking van het 110-jarig bestaan van het Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde*, 's-Gravenhage, 1993.
- K. Schilder, 'Het Kamper adellijk geslacht Kruse' in: *Kamper Almanak* 1993, 125-149.
- Nederland's adelsboek* 83 (1993).
[N.B.]: betreft de geslachten G.
- M.J. Waale, 'Een bijdrage tot de genealogie van het geslacht Van Leyenberch' in: *De Nederlandsche Leeuw* 110 (1993) 44-64.
- J.W. Zondervan, 'De vrouwen van Randerode en van Zandenburg (Veere)' in: *De Nederlandsche Leeuw* 110 (1993) 475-517.
- VII. ARCHIEFTOEGANGEN
- H. Bordewijk en R.M. de Raat, *Regestenlijst van het huisarchief Almelo 1154-1578*, 2 delen, Zwolle: Rijksarchief in Overijssel, 1993.
- A.J. Brunt, *Inventaris van het huisarchief Twickel 1133-1975*, 7 delen, Zwolle: Rijksarchief in Overijssel, 1993.
- Generale index van de toegangen op het huisarchief Almelo*, Zwolle: Rijksarchief in Overijssel, 1993.
- A.J. Mensema, R.M. de Raat en C.C. van der Woude, *Inventaris van het huisarchief Almelo 1236-1917*, 3 delen, Zwolle: Rijksarchief in Overijssel, 1993.
- A.J. Mensema en R.M. de Raat, *Leenrepertorium van het huis Almelo (1380) 1390-1775 (1805)*, Zwolle: Rijksarchief in Overijssel, 1993.
- J.H. Rombach, *Inventaris van de archieven van de families Van Foreest 1422-1979, Van Egmond van de Nijenburg 1428-1765, De Dieu, Fontein Verschuur, Van der Feen de Lille 1664-1955*, Alkmaar: Regionaal, 1993.
- E. Schut, *Inventaris van het archief van de familie Van Ewsum 1350-1646*, Groningen: Publicaties van het Rijksarchief in Groningen, 1993.
- J.G.M. Stoel, *Archief Kasteel Arcen. II Oorkondenboek 1400-1782*. Lomm: Historische Werkgroep Arcen, Lomm, Velden, 1993.

BERICHTEN

VRIJDAG 26 MEI 1995 TWEEDE LANDDAG

THEMA OCHTENDSESSIE:

laat-Romeinse (senatoriale) en vroeg-middeleeuwse adel

Sprekers:

dr. H.C. Teitler en prof. dr. M.B. de Jong

THEMA MIDDAGSESSIE:

de levenssfeer op adellijke landhuizen vanaf de late zestiende eeuw

Sprekers:

A.J. Mensema, drs. H.M.J. Tromp en drs. H. Wassenaar

AUTEURS

J. Aalbers (geb. 1937). Universitair hoofddocent bij de vakgroep Geschiedenis, Universiteit Utrecht. Publiceerde onder meer over internationale relaties in de vroeg-moderne tijd en over adelsgeschiedenis.

Conrad Gietman (geb. 1966), verricht als onderzoeker in opleiding promotieonderzoek naar Oostnederlandse adel in de zeventiende eeuw.

G.C. Ouwkerk (geb. 1964), studeerde geschiedenis aan de Universiteit Utrecht. Na zijn studie verrichte hij voor de Hannema-de Stuers Fundatie onderzoek naar de geschiedenis van kasteel Het Nijenhuis en zijn bewoners. Hij is voornemens een dissertatie over Charles Bentinck te schrijven.